Samenvatting Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 41, maart 2016

Dreigingsniveau

Het dreigingsniveau voor Nederland blijft substantieel. Dit houdt in dat de kans op een aanslag in Nederland reëel is. Er blijft sprake van een complex dreigingsbeeld, waarbij diverse actoren (terroristische organisaties, transnationale netwerken, kleinschalige cellen en eenlingen) zowel klein- als grootschalige aanslagen kunnen plegen. Er zijn nu geen concrete aanwijzingen dat er aanslagen in of tegen Nederland worden voorbereid. Zorgelijk is de toename van het aantal bedreigingen, intimiderende acties en geweldsincidenten, dat plaatsvindt rond de intense maatschappelijke discussie over asielzoekers, migranten en islam in Nederland. Die incidenten treffen vooral bestuurders, migranten en pleitbezorgers van opvang van asielzoekers, evenals objecten als opvangcentra en moskeeën. Op 26 februari werd in Enschede brand gesticht bij een moskee waar op dat moment personen aanwezig waren. In dat kader is een persoon gearresteerd op verdenking van het medeplegen van een poging tot brandstichting met terroristisch oogmerk. Dergelijke geweldsincidenten en bedreigingen vergroten gevoelens van onveiligheid onder verschillende bevolkingsgroepen en kunnen daarnaast het democratisch proces op lokaal niveau ondermijnen.

Jihadistische dreiging tegen het Westen

Nog nooit werden er in één jaar zoveel jihadistisch-terroristische aanslagen in westerse landen gepleegd als in 2015: veertien aanslagen, en twee keer zoveel als in 2014. Negen aanslagen werden gepleegd in West-Europa (waarbij vooral Frankrijk werd getroffen), vier in de Verenigde Staten en één in Australië. Recente cijfers tonen aan dat in de laatste jaren zo'n vijfduizend jihadistische strijders uit West-Europese landen vertrokken zijn naar Syrië/Irak. Minstens een kwart van hen is teruggekeerd naar Europa. Het potentiële gevaar van terugkeerders, een belangrijke reden in maart 2013 om het dreigingsniveau te verhogen tot 'substantieel' (DTN32), manifesteerde zich op 13 november op zeer gewelddadige wijze in Parijs. Bij de aanslagen die dag kwamen minstens 130 personen om het leven. Ze werden uitgevoerd door een groep van wie de meerderheid getraind was in Syrië en was teruggekeerd met de opdracht aanslagen te plegen. Het waren de eerste door het ISIS-leiderschap aangestuurde aanslagen in het Westen. De aanslagen pasten weliswaar in het dreigingsbeeld, waarin immers al gewezen werd op de mogelijkheid van aanslagen in westerse landen, maar de relatieve complexiteit en omvang (in aantal slachtoffers, doelwitten en daders) verrasten veel deskundigen. De aanslagen en de vele onderzoeken van inlichtingendiensten en politie die volgden, toonden diverse kwetsbaarheden in de weerstand tegen jihadistische aanslagen aan:

- de verantwoordelijke instanties in Europa hebben de afgelopen jaren door effectief optreden tientallen aanslagen verijdeld. Maar geconstateerd moet worden dat dit keer een relatief complex complot, met veel voorbereidingshandelingen, daders en helpers, vergaring van aanslagmiddelen, veel benodigde communicatie en reisbewegingen naar Europa en binnen Europa, niet tijdig is gedetecteerd;
- gebleken is dat terroristen relatief eenvoudig en ongezien door de autoriteiten naar en binnen Europa kunnen reizen, waarbij in het geval van Parijs ook misbruik werd gemaakt van de massale migratiestroom naar Europa. De EU buitengrenzen zijn poreus en grenscontroles in het Schengengebied zijn zeer beperkt, waardoor reisbewegingen van terroristen niet altijd kunnen worden gedetecteerd, te meer omdat zij ook gebruik maken van vervalste identiteitsbewijzen of documenten die een ander toebehoren;
- ook op een ander vlak was 'Parijs 13/11' grensoverschrijdend. Het plot is opgezet en grotendeels voorbereid in Syrië en België, maar uitgevoerd in Frankrijk. De jihadistische scene in de Brusselse wijk Molenbeek had daarbij een cruciale rol. Deze notie brengt met zich mee dat het CT-beleid en de operationele slagvaardigheid van CT-partners in andere Europese landen even relevant zijn als die in het eigen land.

Het is waarschijnlijk dat het Parijse plot niet het enige serieuze ISIS-plot tegen Europa is. Daarvoor bestaan diverse aanwijzingen. ISIS beschikt waarschijnlijk over een speciale eenheid die belast is met het plannen van aanslagen met goed getrainde terroristen in het buitenland. Verder zijn diverse betrokkenen van de aanslagen in Parijs nog niet ingerekend, onder wie de mede-aanslagpleger Salah Abdeslam. Met de inval op 18 november 2015 in het appartement waar Abdelhamid Abaaoud, een planner van 'Parijs 13/11', verbleef, werd waarschijnlijk een nieuwe aanslag voorkomen. In februari 2016 werden in Duitsland enkele Algerijnen gearresteerd die mogelijk van plan waren een aanslag te plegen in Duitsland of andere Europese landen. Verder heeft naast ISIS ook kern-al Qa'ida de intentie en de capaciteit om aanslagen in West-Europa te plegen.

Vooral in de periode tussen 'Parijs 13/11' en de jaarwisseling hield de vrees voor nieuwe aanslagen diverse malen westerse overheden en samenlevingen in de greep met soms maatschappij-ontwrichtende gevolgen. Delen van steden werden tijdelijk lamgelegd; Brussel was eind november het meest pregnante voorbeeld. Verschillende Europese landen, waaronder België, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk, investeerden in de maanden na 'Parijs' fors in contraterrorisme. Door arrestaties werden in meerdere landen jihadistische netwerken ontmanteld. Het Verenigd Koninkrijk en Nederland besloten ISIS ook in Syrië te gaan bombarderen, Frankrijk voerde zijn inspanningen in de luchtoorlog op. Tegelijkertijd was er maatschappelijke kritiek op het forse ingrijpen, zoals in januari 2016 tegen de verlenging van de noodtoestand in Frankrijk 'tot ISIS is verslagen'. De enorme media-uitstraling van zwaarbewapende militairen in de stad, cameraploegen op iedere straathoek, lege stadscentra met stilstaand openbaar vervoer speelt terroristen in de kaart. Belangrijke ISIS-accounts op Twitter meldden met trots dat ze erin geslaagd waren twee Europese grote steden (Parijs en Brussel) volledig plat te leggen. Regelmatige verlamming van delen van de samenleving kan leiden tot allerlei onwenselijke neveneffecten, zoals voortdurende vrees voor terrorisme, toenemende spanningen tussen bevolkingsgroepen en toename van beleefde onrechtvaardigheid – als de gespannen situatie leidt tot al dan niet gepercipieerd etnisch profileren door overheidsdiensten bijvoorbeeld. Zorgvuldige afweging van concrete dreigingsinformatie en van beveiligings- en CT-maatregelen is dus niet alleen voor de acute situatie, maar ook voor de langere termijn belangrijk.
Alle inspanningen van overheden ten spijt blijken relatief kleinschalige aanslagen niet te kunnen worden voorkomen. Ook na 'Parijs 13/11' werden westerse landen getroffen door (pogingen tot) aanslagen waarbij een jihadistisch motief werd vermoed of bewezen, zoals in San Bernardino (veertien doden bij aanslag op een kantoor door een jihadistisch echtpaar, 2 december 2015), een steekincident in de Londense metro (5 december 2015), een mislukte aanslag op een agent in Parijs (7 januari 2016) en een aanslag door een adolescent op een Joodse leraar in Marseille (11 januari 2016). De verschillende motieven, modus operandi, daderprofielen en doelwitten kenmerken de complexiteit van de jihadistische dreiging. Bij geen van deze incidenten is waarschijnlijk sprake van een aansturende rol van ISIS. ISIS lijkt echter wel in veel gevallen een duidelijke inspirator te zijn geweest en de aanslagen werden in de regel achteraf in de propaganda van de terroristische groepering verheerlijkt.

Dreiging tegen Nederland
Het Nederlands profiel is nog steeds hoog. In de ogen van jihadisten is Nederland een legitiem doelwit. Leiders van ISIS hebben herhaaldelijk opgeroepen tot aanslagen in het Westen. ISIS waarschuwt dat het vooral aanslagen zal plegen in landen die deelnemen aan de anti-ISIS coalitie. De deelname van Nederland aan de luchtaanvallen op ISIS en Syrië kan het profiel van Nederland onder jihadisten verhogen. Sinds de bekendmaking van het besluit zijn er enkele dreigementen van jihadisten tegen Nederland geuit. Op basis van informatie en ervaring moet ervan uitgegaan worden dat de Nederlandse deelname aan de bombardementen in Syrië op de korte termijn een toename van de dreiging in en tegen Nederland met zich meebrengt. Ronselaars en strijders die zich bij ISIS hebben aangesloten zullen trachten de Nederlandse inzet boven Syrië uit te buiten door gevoelens van frustratie aan te wakkeren en personen over te halen zich van de Nederlandse samenleving af te keren. In sommige gevallen kan dit ertoe leiden dat mensen zich met geweld tegen onze samenleving keren of afreizen naar Syrië of Irak om zich aan te sluiten bij ISIS. Tegelijkertijd is het een gegeven dat het verdrijven van ISIS uit haar veilige haven de capaciteit van ISIS om aanslagen te plegen zal aantasten. De veiligheidsautoriteiten in Nederland zijn extra alert op potentiële terroristische dreigingen. Het kabinet zal, indien daar aanleiding toe is, maatregelen ter bestrijding van terrorisme intensiveren. Concrete aanwijzingen voor aanslagvoorbereidingen in of tegen Nederland vanuit jihadistische hoek ontbraken ook in deze DTN-periode.
De Nederlandse jihadistische beweging lijkt qua omvang geen grote veranderingen door te maken. De AIVD schat dat de beweging in Nederland enkele honderden aanhangers, en enkele duizenden sympathisanten kent. Nieuwe aanwas compenseert het verlies door uitreizen. De mobiliserende kracht van het jihadisme als ideologie is niet afgenomen, maar als beweging wel. Het organisatievermogen is namelijk sterk verminderd, omdat leidende figuren door uitreis, sneuvelen aldaar dan wel detentie in Nederland zijn weggevallen. Anderen zijn niet in staat of niet bereid de leidersrol op zich te nemen. Van Nederlandse jihadisten gaat in potentie een geweldsdreiging uit. Sommigen zijn bijvoorbeeld op zoek naar wapens, of staan in contact met ISIS-strijders in Syrië die mensen in het Westen over aanslagen adviseren en hen pogen aan te sturen.
De jihadistische beweging is in Nederland in de openbare ruimte sinds medio 2014, toen diverse jihadisten in Den Haag en omstreken werden aangehouden, minder zichtbaar geworden. Er vinden niet of nauwelijks meer manifestaties of demonstraties plaats. Ook online zijn de activiteiten sterk afgenomen. Een initiatief van Project A (of Aseer, gevangenen), dat zich inzet voor 'islamitische gedetineerden' (in de praktijk voornamelijk jihadistische gevangenen) wekte weinig aandacht

hoewel er wel aanleiding voor was: de zogeheten 'Contextzaak', een rechtszaak tegen een grote groep voornamelijk Haagse jihadisten. Soms worden nieuwe initiatieven met een jihadistische signatuur opgestart, zoals het nieuwe Straat Da'wah project van het jihadistische kennisplatform 'Ahlus Sunna Publicaties'. Ook sluiten personen met een jihadistische oriëntatie zich aan bij al langer bestaande islamitische liefdadigheidsprojecten, die vervolgens worden gebruikt om een specifiek jihadistisch thema, zoals de hulp aan terrorismegedetineerden, te agenderen. Deze initiatieven zijn niet altijd direct als jihadistisch herkenbaar omdat zij zich lijken te richten op sociaal-religieuze activiteiten ter ondersteuning van moslims in het algemeen, waaronder de steun aan asielzoekers.

Het aantal Nederlandse jihadistische uitreizigers naar Syrië/Irak stijgt nog steeds gestaag met circa 4 à 5 per maand. Per 1 maart 2016 waren, voor zover bekend bij de AIVD, in totaal circa 240 personen uitgereisd, 42 gedood, en circa 40 teruggekeerd. Ongeveer 160 personen bevonden zich dus nog in Syrië, van wie zo'n 40% vrouw is. In de media verschenen eind februari berichten over de executie van acht Nederlandse jihadisten en de gevangenneming van 75 anderen door ISIS. Hoewel er mogelijk sprake is van een conflict tussen ISIS-leden waarbij ook Nederlandse jihadstrijders betrokken zijn, en het bekend is dat ISIS regelmatig ook mensen uit eigen gelederen executeert, is de executie en gevangenneming van dergelijk grote aantallen Nederlandse jihadisten volgens de AIVD vooralsnog niet waarschijnlijk. Gedurende 2015 is het aantal bevestigde uitreizen toegenomen met 56. In 2014 was nog sprake van 70 bevestigde uitreizen, in 2013 van 76. Vrijwel alle Nederlandse jihadistische uitreizigers, van wie wordt bevestigd dat zij Syrië/Irak hebben bereikt, komen in door ISIS gecontroleerd gebied terecht. Zoals beschreven in DTN40 bevindt een aantal van hen zich in een positie waar zij enige invloed kunnen uitoefenen of in aanraking komen met personen die betrokken zijn bij aanslagplanning. Er keerden in 2015 slechts zeer weinig jihadistische uitreizigers terug naar Nederland. Het is heel moeilijk het ISIS gebied nu te verlaten. Van toekomstige terugkeerders kan een grotere dreiging uitgaan. Zij hebben in veel gevallen langer bij terroristische groepen verbleven. Daar hebben ze vaak excessief geweld meegemaakt en zijn ze onderwezen in de jihadistische geweldsideologie. Ook hebben ze waarschijnlijk ervaring met wapens en explosieven opgedaan. Het is niet uit te sluiten dat ook Nederlandse jihadistische uitreizigers worden teruggezonden met een opdracht om aanslagen te plannen of te plegen. Het is mogelijk dat jihadisten ook in Nederland, ondanks de hoge inzet van de verantwoordelijke organisaties, in staat zijn van de radar te blijven. Onder hen kunnen personen zijn die ongezien uitreizen en ongemerkt terugkeren. Dit is in het licht van de verhoogde terroristische dreiging in westerse landen verontrustend.

Internationale context jihadistische dreiging
De jihadistische dreiging in westerse landen komt deels voort uit de aanwezigheid van een jihadistische beweging in die landen, en deels uit ontwikkelingen in het buitenland, met name in de regio's Midden-Oosten en Noord-Afrika. Beide componenten van de dreiging zijn nauw met elkaar verweven. Wat de internationale ontwikkelingen betreft is er, sinds het begin van de 'Arabische Lente' vijf jaar geleden, een verslechtering van de veiligheidssituatie op gang gebracht die zich in deze DTN-periode verder heeft voortgezet. In veel landen in en om het Midden-Oosten worden terroristische groepen sterker. Nationale actoren en religieuze agitatoren vergroten sektarische tegenstellingen uit. Mede hierdoor staan in veel conflictgebieden soennieten tegenover sjiiten, waarbij soennitisch Saoedi-Arabië en sjiitisch Iran direct of indirect steun verlenen aan de strijdende partijen. De spanning tussen beide grootmachten loopt steeds verder op, onder andere door de executie van de sjiitische sjeik Nimr al Nimr door de Saoedi's begin januari. In het navolgende wordt nadere aandacht besteed aan enkele landen in het Midden-Oosten, Noord-Afrika, en Azië die in het bijzonder relevant zijn voor de jihadistische dreiging tegen westerse belangen.

Ontwikkelingen in het Midden-Oosten
De militaire situatie en krachtsverhoudingen in *Syrië en Irak* zijn in deze DTN-periode vooral bepaald door enerzijds de sterk opgevoerde Russische militaire steun aan het regime van Assad en anderzijds de aanvallen van de internationale coalitie tegen ISIS. De Russische luchtmacht voert sinds 30 september 2015 luchtaanvallen uit op strijdgroepen in Syrië die tegen het regime-Assad vechten. Hoewel deze luchtaanvallen ook ISIS treffen, valt Rusland toch vooral andere strijdgroepen aan die een meer directe dreiging vormen voor Assad. In het begin van 2016 heeft het Syrische regeringsleger belangrijke gebieden in het noordwesten van Syrië heroverd op oppositionele groepen.
De afgelopen maanden is ISIS in zowel Syrië als in Irak onder zware militaire druk komen te staan. Het terreinverlies is vooral zichtbaar in het noordoosten van Syrië. Daar heeft de Syrian Democratic Forces (SDF) met luchtsteun van de anti-ISIS coalitie terreinwinst geboekt op ISIS. Verder heeft het Syrische leger, met steun van Russische luchtaanvallen, op sommige plekken ISIS weten terug te dringen. Nog meer dan in Syrië staat ISIS onder druk in Irak. In november 2015

verloor ISIS de stad Sinjar aan de Koerdische strijdkrachten en in december 2015 slaagde het Iraakse leger erin om de groep grotendeels uit Ramadi te verdrijven, de hoofdstad van de soennitische provincie Anbar, de bakermat van ISIS. De luchtsteun van de anti-ISIS coalitie heeft hierbij een belangrijke rol gespeeld. Tegelijkertijd is de uitbreiding van het zelfverklaarde 'kalifaat' in de vorm van 'provincies' in andere landen vooralsnog tot stilstand gekomen. Sinds juni 2015 heeft ISIS geen nieuwe 'wilayats' (provincies) buiten het kerngebied in Syrië en Irak ingesteld, hoewel er in diverse landen nog wel strijdgroepen zijn die zich aansluiten bij ISIS-gerelateerde groepen. In diverse landen blijven dergelijke groepen aanslagen plegen en proberen zijn hun grondgebied uit te breiden, zoals in Libië. De tweedeling binnen het internationale jihadistische landschap tussen ISIS en al Qa'ida, die in april 2013 voor het eerst in de openbaarheid kwam, houdt aan. Op enkele strijdtonelen, zoals in Afghanistan en Syrië, wordt het conflict fysiek uitgevochten. De tweedeling is verder zeer zichtbaar in de propaganda van beide kampen.

Waar ISIS dus in militair opzicht onder druk staat in het kerngebied Syrië en Irak, heeft het operaties in en tegen landen die strijd voeren tegen de terroristische groep opgevoerd. Als gesteld pleegde ISIS een grote aanslag in Parijs in 2015. Waarschijnlijk zijn er meerdere ISIS-plots tegen westerse landen. ISIS claimde ook het neerhalen van een Russisch chartervliegtuig boven de Sinaï door middel van een aan boord gesmokkeld explosief. In diverse landen in de regio werden aanslagen gepleegd die door ISIS werden geclaimd of waarbij de hand van ISIS wordt vermoed (met name in Turkije). Het terreinverlies van ISIS in Irak en Syrië betekent vooralsnog niet dat de groep bijna verslagen is. ISIS heeft laten zien een veerkrachtige organisatie te zijn die zich steeds weer weet aan te passen aan gewijzigde omstandigheden en nog steeds nieuwe rekruten weet te trekken. Daarbij komt dat ISIS in Syrië en Irak alleen duurzaam kan worden verslagen als de soennitische burgers van die landen een politiek alternatief hebben. Vooralsnog is er geen zicht op dit laatste. Wel is er een pril onderhandelingsproces op gang is gekomen in Genève. Door de grote belangentegenstellingen en het feit dat niet alle relevante partijen betrokken zijn, kan daarvan echter vooralsnog geen resultaat worden verwacht. Op 27 februari ging een bestand in voor de duur van twee weken, vooral bedoeld om hulpgoederen naar het strijdgebied te krijgen. De terroristische groepen Jabhat al-Nusra (JaN) en ISIS werden uitgesloten van de wapenstilstand. De verwachting is dat het acteren van ISIS in Syrië/Irak nog geruime tijd zal bijdragen aan de terroristische dreiging tegen westerse landen, waaronder Nederland. Dat geldt ook voor andere jihadistische groepen, zoals JaN. Zoals in DTN40 gemeld probeert JaN een gematigd imago aan te nemen door zich onder andere af te zetten tegen de wreedheden van ISIS. Ook benadrukt de groep dat zij op dit moment gericht is op de strijd in Syrië en niet op het plegen van aanslagen in het Westen. Dit is voornamelijk façadepolitiek.

Op 12 januari 2016 werd Istanbul getroffen door een zelfmoordaanslag tegen westerse, vooral Duitse toeristen. Het was de derde aanslag die door de Turkse autoriteiten aan ISIS werd toegeschreven. Meer aanslagen tegen de toeristische sector in Turkije, en daarmee tegen westerlingen, zijn in de komende periode niet uit te sluiten. *Turkije* raakt steeds verder in het centrum van de internationale spiraal van geweld en spanning rondom de conflicten in de buurlanden Syrië en Irak. In DTN 40 werd gesteld dat het Turkse beleid ten aanzien van ISIS lange tijd ambivalent was, maar dat er tekenen waren dat Turkije daadwerkelijk de dreiging vanuit ISIS bestrijdt, bijvoorbeeld door actiever op te treden tegen de ISIS-presentie in Turkije door de grens met het door ISIS gecontroleerd gebied in Syrië strenger te controleren en het vliegveld Incirlik open te stellen voor coalitiebombardementen op ISIS. In reactie op de aanslagen in Istanbul van januari 2016 vond een nieuwe golf aanhoudingen plaats en beschoot Turkije ISIS-gebied in Syrië en Irak met artillerie. Sinds oktober 2015 werd al een reeks van aanhoudingen verricht onder ISIS-aanhangers. Ook wordt strenger gecontroleerd op vliegvelden en worden meer uitreizigers, waaronder Nederlandse, tegengehouden. Het is nog onduidelijk in welke mate ISIS hierdoor effectief wordt verhinderd te opereren in Turkije. Turkije bestrijdt naast ISIS ook de Koerden van de PKK en haar Syrische bondgenoten, mede uit vrees voor hun territoriale aspiraties. In deze DTN-periode heeft het Turkse leger de operaties tegen de terroristische organisatie PKK in het zuidoosten van Turkije sterk opgevoerd en recentelijk ook stellingen van de aan de PKK gelieerde Syrisch-Koerdische PYD in het noorden van Syrië aangevallen. Op 17 februari 2016 vond een grote zelfmoordaanslag plaats in Ankara op een militair konvooi, waarbij 28 doden vielen. De terroristische organisatie TAK ('Vrijheidsvalken') eiste de aanslag op. Hoewel Turkije heeft aangetoond meer op te treden tegen ISIS en andere terroristische organisaties, moet nog blijken of er sprake is van een trend.

De oorlog in *Jemen* speelt terroristische groeperingen als AQAS (Al Qa'ida op het Arabisch Schiereiland) en ISIS in de kaart. Zij maken gebruik van het conflict om hun invloedssfeer verder uit te breiden. Hoe sterk beide terroristische groepen in Jemen inmiddels zijn, is niet precies aan te geven. Zeker is dat ISIS er vastere voet aan de grond krijgt. Sinds maart 2015 pleegt ISIS

regelmatig aanslagen in Jemen. De dader van een zelfmoordaanslag op het presidentieel paleis in Aden op 28 januari 2016 was mogelijk een Nederlandse jihadist. Ook AQAS voert aanslagen uit in Jemen. Hoewel de groep nu vooral op Jemen is gericht vormt AQAS nog steeds een dreiging voor de VS en het Westen.

Ontwikkelingen in Noord-Afrika en de Sahara
In grote delen van de regio heerst politieke instabiliteit en economische malaise. Ellende en uitzichtloosheid versterken de voedingsbodem voor radicalisering. Jihadistische groepen profiteren hiervan, en worden in veel van de landen in de regio sterker. Dit verhoogt de dreiging tegen westerse belangen, omdat de jihadistische groepen ook een internationale agenda voeren. Aanslagen zijn geregeld gericht op westerse doelen. In *Libië* strijden nog altijd vele groepen om de macht. ISIS is er in 2015 in geslaagd om, ondanks weerstand van aan al Qa'ida gelieerde milities, territorium vast te houden en dit gestaag uit te breiden. Centrale havenstad Sirte is het afgelopen jaar uitgegroeid tot een versterkt ISIS hoofdkwartier. ISIS in Libië weet ook diverse buitenlandse jihadistische strijders te trekken. Voor zover bekend zijn recent geen Nederlandse jihadisten naar Libië getrokken. Daarnaast voert ISIS in Libië aanvallen uit in de oliewingebieden om de olieproductie, -opslag en –distributie structureel te ondermijnen en wellicht op termijn te veroveren. De implosie van de Libische staat heeft ook destabiliserende effecten op de buurlanden. Diverse jihadistische strijdgroepen, zowel aan ISIS als aan al Qa'ida gelieerd, benutten Libisch grondgebied nabij de kuststreek voor een deel van hun planning, training en voorbereiding voor aanslagen op (westerse) doelen in Tunesië, Algerije en Mali.
Zoals in eerdere DTN's beschreven is de veiligheidssituatie in *Egypte*, en dan met name in de Sinaï, verslechterd door de groeiend zichtbare aanwezigheid van terroristische groepen. Een van de meest actieve terroristische groepen in Egypte is Wilayat Sinaï (WS), ook wel 'ISIS provincie Sinaï' genaamd. Naast overheidsdoelen richt WS zich ook op toeristische doelen, met meerdere kleine aanslagen, maar ook door het neerhalen van een Russisch chartertoestel op 31 oktober 2015. Het lukt de regering-Sisi niet de groepering effectief te bestrijden. Het is te verwachten dat WS in de komende tijd vaker westerse toeristen zal aanvallen.
In *Mali* ontwikkelt het zuidelijke gedeelte zich steeds verder tot een operatiegebied van jihadistische groeperingen. Op 22 november pleegde al Qa'ida in de Islamitische Maghreb (AQIM) een grote aanslag op het Radisson Blu Hotel in Bamako waar veel buitenlandse gasten verbleven. Hierbij kwamen 22 personen om het leven. AQIM slaat ook buiten Mali toe. In de hoofdstad van het naastgelegen Burkina Faso vond op 16 januari 2016 een aanslag plaats op een café en hotel waar voornamelijk mensen behorend tot de elite en veel westerlingen verblijven. De aanslag kostte dertig mensen het leven, onder wie een Nederlander.

Afghanistan
Ook in Afghanistan verslechtert de veiligheidssituatie, hetgeen extremistische organisaties in de kaart speelt. Verdeeldheid binnen de Taliban over het leiderschap, ontstaan na bekendmaking van de dood van Mullah Omar, is niet ten koste gegaan van de effectiviteit van het militaire optreden van de beweging. Sinds 2001 heeft de Taliban in Afghanistan niet zo'n groot gebied onder controle gehad. Ook ISIS versterkt zich. De zogenaamde provincie Khorasan is vooral in het oostelijke deel van het land actief. Er zijn signalen dat ISIS inmiddels ook in andere provincies gevechten ontplooit of kleinschalige aanslagen pleegt. Dat leidt hier en daar tot confrontaties met de Taliban. Ook al Qa'ida lijkt te profiteren van het machtsvacuüm in Afghanistan.

Somalië
Al-Shabaab blijft zich in Somalië en in buurlanden als Kenia manifesteren, waarbij ook westerse doelwitten in beeld zijn. Op 3 februari mislukte een aanslag in een Somalisch vliegtuig. Een man bracht, voor zover nu bekend, een explosief aan boord. Bij de ontploffing kwam alleen de aanslagpleger om het leven. Al-Shabaab claimde de aanslag tien dagen later. Volgens de claim was de aanval specifiek gericht op vertegenwoordigers van westerse inlichtingendiensten en Turkse NAVO-troepen, die aan boord zouden hebben gezeten. Verder heeft ISIS nu ook in Somalië daadwerkelijk voet aan de grond gekregen. Dit kwam afgelopen oktober voor het eerst aan het licht toen een belangrijke geestelijke van al-Shabaab samen met zeker twintig strijders over liep naar ISIS. De leiding van al-Shabaab blijft echter een ambivalente houding aannemen tegenover ISIS. Zoals in DTN40 gesteld zijn veel van de enkele tientallen westerse jihadisten bij al-Shabaab ontevreden en willen zij het land verlaten. De mogelijkheid is aanwezig dat enkelen van hen nu besluiten in Somalië te blijven en zich bij ISIS aansluiten. Verder bestaat de kans dat zowel al-Shabaab als ISIS zich gewelddadig willen profileren in de regio om zich van elkaar te onderscheiden. Hierdoor kan de jihadistische dreiging in Somalië en de omliggende landen in de komende tijd toenemen.

Zuidoost Azië
Ook in Zuidoost Azië zien ISIS-aanhangers kans om voor onrust te zorgen. Dat heeft nu ook in *Indonesië* tot terroristisch geweld en slachtoffers geleid. Op 14 januari vielen jihadisten met vuurwapens en explosieven een politiepost, een vestiging van het Amerikaanse koffieconcern Starbucks en een winkelcentrum aan in het centrum van Jakarta. De aanvallen, deels gericht tegen plaatsen waar veel westerlingen komen, werden weinig professioneel uitgevoerd waardoor er slechts enkele doden vielen. Het was de eerste jihadistische aanslag in Indonesië tegen westerlingen sinds 2009. De aanslag werd door ISIS geclaimd in het blad 'Dabiq', maar het is nog onduidelijk in hoeverre het leiderschap van ISIS deze aanslag autoriseerde en/of aanstuurde.

Migratiestroom in relatie tot terrorisme
Het ontbreken van een waterdichte EU-buitengrenzencontrole en de ruime mogelijkheden tot vrij reizen in het Schengengebied biedt terroristen gelegenheid om zich naar en binnen Europa te verplaatsen. Zij maken daarbij ook gebruik van vervalste identiteitsbewijzen of van documenten die toebehoren aan andere personen. Minstens twee van de aanslagplegers van Parijs zijn via de migrantenstroom meegereisd naar Europa. Zij voeren mee op een schip van Turkije naar Griekenland waar zij werden geregistreerd. Er kunnen vraagtekens geplaatst worden bij de huidige capaciteiten en mogelijkheden van de Europese immigratie- en veiligheidsdiensten om voldoende zicht te krijgen op de eventuele aanwezigheid van jihadisten binnen de vluchtelingenstroom. Daarnaast bestaat het risico dat terroristen misbruik maken van de asielprocedure. Hoewel de instanties in Nederland alert zijn op dit risico en asielzoekers door betrokken organisaties worden gescreend, kan niet worden uitgesloten dat terroristen erin slagen de Nederlandse asielprocedure te gebruiken voor een verblijfstatus. Hoewel er in toenemende mate signalen zijn dat jihadisten van de migratiestroom en/of de asielprocedure misbruik maken, zijn er geen bevestigde gevallen van asielzoekers, die op dit moment in Nederland in de asielprocedure zitten, die zich uit jihadistische motieven in de migratiestroom hebben gemengd. In Duitsland zijn enkele gevallen van mogelijke misbruik van de asielprocedure. Twee van de begin februari gearresteerde Algerijnen (zie hierboven) verbleven in een vluchtelingenopvang in Attendorn. Verder had de man, die op 7 januari 2016 in Parijs, precies één jaar na de aanslag op Charlie Hebdo, een politiebureau bestormde met een hakmes, volgens Duitse autoriteiten in zeven Europese landen asiel aangevraagd en beschikte hij over twintig identiteiten. De man, waarschijnlijk een Tunesiër, verbleef in een AZC in het Duitse Recklinghausen. Onduidelijk is of hij met het oogmerk terroristische handelingen te verrichten naar Europa kwam. Maar het systeem van uitwisseling van vingerafdrukken van asielzoekers in de Europese Unie lijkt hier niet goed te hebben gewerkt. Het verkrijgen van rechtmatig verblijf als vluchteling heeft als voordeel dat de statushouder legaal kan reizen binnen Europa. Ook tijdens de procedure kunnen asielzoekers rechtmatig verblijven en reizen binnen Nederland wat voordelen biedt boven verblijf als illegaal. Op termijn kan de vluchtelingenstatus leiden tot het Nederlanderschap.

Mogelijke terrorismefinanciering via non-profitorganisaties
De 'Financial Action Task Force' (FATF), een internationale intergouvernementele organisatie die onder meer terrorismefinanciering bestrijdt, stelde in 2014 dat non-profit organisaties die zich richten op activiteiten als huisvesting, sociale voorzieningen, onderwijs en gezondheidszorg in of dichtbij gebieden waar terroristen actief zijn, risico lopen misbruikt te worden voor terrorismefinanciering. In een recente rapportage signaleert de FATF dat enkele aangesloten landen een toename constateren van misbruik van non-profit organisaties die humanitaire steun verlenen. Vanuit Nederland is door de Financial Intelligence Unit (FIU) in het rapport aangegeven dat diverse stichtingen en non-profit organisaties in Nederland gelinkt kunnen worden aan personen behorend tot de jihadistische beweging. Deze betrokkenheid kan leiden tot terrorismefinanciering. Aan het (bestuurs)lidmaatschap van een non-profitorganisatie kleven voor financiers van terrorisme belangrijke voordelen. Ze kunnen er status aan ontlenen. Er kan geld worden gegenereerd voor een humanitair doel, waarbij de donateurs te goeder trouw kunnen zijn, maar het geld voor andere doeleinden wordt misbruikt. Er kunnen financiële transacties worden verricht en bij staande houding kan een verklaring worden gegeven voor het transporteren van grote sommen contant geld.

ISIS-gerelateerde personen passen 'doxing' toe als modusoperandi
De MIVD meldt dat, ook in deze DTN-periode, aan ISIS gerelateerde personen 'doxing' activiteiten hebben verricht. 'Doxing' is het op (onder andere) social media achterhalen en publiceren van vertrouwelijke persoonlijke gegevens. Tot dusverre gaat het hierbij, voor zover bekend, niet om Nederlands defensiepersoneel. Deze modus operandi maakt defensiepersoneel, evenals hun thuisfront, kwetsbaarder voor zowel bedreigingen, als liquidaties en aanslagen zoals die in de afgelopen drie jaar bijvoorbeeld op militairen in Londen en Toulouse/Montauban hebben plaatsgevonden. 'Doxing' wordt overigens niet alleen toegepast op militairen, maar ook op

politiefunctionarissen en andere personen in het veiligheidsdomein. De via 'doxing' naar een breed publiek vrijgegeven persoonsgegevens kunnen worden benut bij zowel het oproepen tot het plegen van liquidaties en aanslagen als voor de daadwerkelijke uitvoering van dergelijke terroristische acties.

Radicalisering en extremisme
In DTN40 werd gesteld dat de hardere aanpak van radicale salafistische predikers ertoe kan leiden dat een deel van de *politieke salafisten* in Nederland zich zichtbaarder en mogelijk radicaler zal manifesteren. In de afgelopen DTN-periode is rond het thema salafisme een stevig debat ontstaan. In 2015 werd het beleid tot weren van visumplichtige extremistische predikers geïntensiveerd. Verder nam de Tweede Kamer in het laatste kwartaal van 2015 een aantal moties aan die oproepen tot maatregelen tegen salafistische uitingen en organisaties in Nederland. Deze voorstellen hebben, evenals het beperkte verbod op gezichtsbedekkende kleding, felle reacties opgeroepen bij voor- en tegenstanders. Diverse salafisten plaatsen de moties in de context van gepercipieerde discriminatie van moslims. Zij weten zo aan te sluiten bij een veel breder levend gevoel van achterstelling en uitsluiting, ook bij niet-salafistische moslims. Dit kan het salafistische spectrum aantrekkelijker maken voor een grotere groep. Verder ontstond eind 2015 ophef rond de salafistische stichting alFitrah uit Utrecht. De stichting zou onverdraagzaamheid prediken en geld aannemen van stichtingen die banden met terroristische organisaties onderhouden.

Voor de dreiging vanuit *links- en rechts-extremisme* blijven, zoals in DTN40 al geconstateerd, de ontwikkelingen rond de vluchtelingencrisis beeldbepalend. In Nederland overstemmen tegenstanders van opvang van asielzoekers de voorstanders. Het maatschappelijk draagvlak voor opvang staat onder druk en daarbij spelen incidenten, ook buiten onze landsgrenzen, een grote rol. Zo hebben de aanslagen in Parijs en de massa-aanrandingen in Keulen tijdens oudejaarsnacht het draagvlak aangetast. In verschillende gemeenten zoals Steenbergen, Geldermalsen, Heesch en Enschede zijn in deze DTN-periode lokale bestuurders en politici bedreigd of gingen inspraakavonden met veel ongeregeldheden gepaard. Ook werden in diverse gemeenten huizen van statushouders of geplande opvanglocaties doelwit van bekladdingen of vernielingen.
De door PVV-leider Geert Wilders geïntroduceerde hashtag #kominverzet (of een afgeleide daarvan) wordt vaak gebruikt in de online mobilisatie van alle groepen tegenstanders. De naam en beeltenis van Wilders, die stelt alleen geweldloos verzet voor te staan, worden misbruikt door extremisten die verder gaan dan vreedzaam verzet. Zo werd in december het huis van een Somalisch gezin in Pannerden bekogeld met vuurwerk en werd er een pamflet opgehangen met racistische teksten met daarbij een foto van Wilders. Om hun zorgen kracht bij te zetten worden extreemlinkse en –rechtse personen en groepen steeds actiever rond het thema asiel/islam. Daarmee is het reëel dat hernieuwde gewelddadige confrontaties tussen beide kampen plaatsvinden. Ook kunnen deze groepen of personen verder radicaliseren en kiezen voor meer buitenwettelijke modus operandi.

Binnen *extreemrechtse* groeperingen en individuen zet de verschuiving van 'klassiek' (neonazistisch) extreemrechts naar anti-islam(isme), die sinds anderhalf jaar waarneembaar is, door. De jihadistische dreiging gecombineerd met de grote asielstroom naar Europa biedt georganiseerde extreemrechtse groepen in Nederland de kans om die anti-islamsentimenten, naast kritiek op de Europese samenwerking, onder de aandacht te brengen van een breder publiek dan hun klassieke achterban. Vooralsnog slaagt georganiseerd extreemrechts er echter niet in om landelijk grote groepen te mobiliseren. De rechts-extremistische partij Nederlandse Volks Unie (NVU) verspreidt voornamelijk propaganda. Ook andere rechts-extreme groepen proberen hun aanhang te vergroten.
De intensivering van aantal en aard van incidenten rond moskeeën, AZC's, inspraakavonden en dergelijke is zorgelijk, ook omdat het lokale democratisch proces onder druk wordt gezet door intimidatie en bedreigingen. Daarnaast kunnen deze gebeurtenissen voor anderen de drempel om ook geweld te gaan gebruiken verlagen. Op 26 februari werd in Enschede brand gesticht bij een moskee waar op dat moment personen aanwezig waren. In dat kader is een persoon gearresteerd op verdenking van het medeplegen van een poging tot brandstichting met terroristisch oogmerk. Onderzoek zal moeten uitwijzen wat de achtergrond en motieven van de man zijn. Indien inderdaad sprake is van een terroristisch oogmerk dan is het de eerste keer dat in Nederland een (mislukte) terroristische aanslag plaats vond gericht op migranten of moslims. Meer van dergelijke incidenten kunnen niet worden uitgesloten.

De *extreemlinkse* organisatie AFA (Anti-Fascistische Actie) richt het vizier sinds najaar 2015 als gevolg van de actualiteit rond de asielinstroom vrijwel volledig op het 'stoppen' en 'blokkeren' van diverse demonstraties van de anti-islam beweging Pegida. Hun acties kunnen met geweld gepaard gaan. Andere extreemlinkse groepen, zoals asielrechtenextremisten van de Anarchistische Anti-

Deportatiegroep Utrecht en de Anarchistische Groep Amsterdam, volharden in hun acties tegen instellingen verbonden aan het asielbeleid in Nederland (zoals het AZC Zeist en het Justitieel Complex Schiphol). Er zijn geen aanwijzingen voor terroristische aanslagen uit extreemlinkse hoek. Rond het *dierenrechtenextremisme* wordt al jaren weinig activiteit gesignaleerd.

Polarisatie

Polarisatie is zeker niet alleen maar negatief. 'Wij-zij denken' zorgt voor een groepsgevoel dat positieve effecten kan hebben voor de samenleving. Bovendien is het voeren van een stevig politiek en publiek debat essentieel voor een levende democratie. Er zijn echter effecten van polarisatie die schadelijk zijn. Zo kan polarisatie leiden tot angstgevoelens en onzekerheid onder of uitsluiting van delen van de bevolking. Ook kan het vertrouwen in instanties of de overheid afnemen. Onzekerheid en een afnemend institutioneel vertrouwen kan de weerbaarheid tegen extremisme aantasten. Zorgelijk is dat het aantal onderwerpen in Nederland, waarbij dergelijke schadelijke effecten van polarisatie spelen, toeneemt. Verder leeft in het bijzonder onder Turkse en Marokkaanse Nederlanders een breed gedeeld sentiment (ook onder hoogopgeleiden) dat de 'mainstream' Nederlandse samenleving hen uitsluit, op hun moslimachtergrond en etniciteit aanspreekt, en als lid van een groep ziet in plaats van als individu. Dit blijkt uit de studie 'Werelden van Verschil' van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). Veel van deze jongeren voelen zich geen onderdeel van de Nederlandse samenleving; 20% van de Turkse en 15% van de Marokkaanse Nederlanders zijn overwegend op de herkomstgroep georiënteerd en weinig op Nederland. Ongeveer de helft van de Turkse en Marokkaanse Nederlanders voelt zich overwegend Turks of Marokkaans en gaat vaak om met personen uit de herkomstgroep. Zij voelen zich geen of in geringe mate Nederlander. Deze ontwikkeling naar meer afstand tussen bevolkingsgroepen in Nederland is verontrustend om allerlei redenen; één daarvan is de mogelijke voedingsbodem voor radicalisering. Volgens gangbare sociaalpsychologische theorieën vergroten gevoelens van uitsluiting en onrechtvaardigheid de gevoeligheid voor radicalisering.

Weerbaarheid

Zoals in opeenvolgende DTN's gemeld is de Nederlandse burger in algemene zin weerbaar tegen geweld uit ideologische overtuiging. Wel zijn, zoals hierboven al betoogd, in relatie tot het debat over asielzoekers in Nederland diverse gewelddaden gepleegd en worden mensen bedreigd met ernstig geweld. Dit zou erop kunnen wijzen dat bij sommige groepen of individuen de drempel tot het toepassen van ernstig geweld of het dreigen daarmee lager wordt.
Uit een onderzoek van het SCP blijkt dat de mate van begrip voor jongeren die vanuit Nederland voor ISIS gaan vechten en voor mensen die voor hun geloof geweld gebruiken onder allochtone jongeren niet significant afwijkt van die onder autochtone jongeren. Volgens dit onderzoek heeft ongeveer 2% van de Turkse en Marokkaanse Nederlanders veel begrip voor jongeren die voor ISIS gaan vechten. Onder autochtone jongeren is deze groep even groot.

Gevolgen steun aan terroristische organisaties steeds duidelijker

Op 10 december 2015 deed de Haagse rechtbank uitspraak in de zogenaamde 'Contextzaak', een groot strafrechtelijk onderzoek naar een grote groep jihadisten uit omgeving Den Haag. Negen verdachten stonden terecht, die allen werden veroordeeld. Zes mannen kregen drie tot zes jaar vrijheidsstraf voor deelname aan een criminele organisatie met terroristische oogmerk. Twee mannen en de vrouw kregen kortere straffen. Volgens de rechtbank maakten de zes zwaarder gestrafte verdachten deel uit van een Haagse ronselorganisatie die zich bezighield met het opruien en ronselen en het faciliteren en financieren van jongeren die naar Syrië wilden afreizen om te gaan vechten. De Rotterdamse rechtbank veroordeelde op 18 februari drie mannen uit Arnhem en Doesburg tot straffen van zes maanden tot anderhalf jaar cel vanwege deelname aan een terroristische organisatie en financieren van terrorisme. Zij hadden geld en goederen gestuurd naar in Syrië verblijvende jihadisten. De rechtbank verwees in haar uitspraak naar de recente open nota van de AIVD, 'Leven bij ISIS, de mythe ontrafeld', waarin een ontluisterend beeld wordt geschetst van het daadwerkelijke leven van jihadistische uitreizigers in door ISIS gecontroleerd gebied. Ook op 18 februari veroordeelde de rechtbank Breda een man tot achttien maanden cel vanwege het ronselen van een minderjarige asielzoeker voor ISIS. Door publicaties als 'Leven bij ISIS' wordt steeds meer bekend over de levensomstandigheden in ISIS-gebied en de gewelddaden van jihadistische uitreizigers daar. Door de rechterlijke veroordelingen worden steeds duidelijkere juridische grenzen gesteld aan het werven voor en steunen van terroristische organisaties. Publicaties en veroordelingen kunnen een ontmoedigend effect hebben op personen die overwegen het jihadistisch gedachtegoed in praktijk te brengen. Overigens kan het strafrecht in specifieke gevallen een effectief contraterrorisme-instrument zijn, maar kan het nooit de oorzaken voor het ontstaan en de groei van de jihadistische beweging wegnemen. Een effectief beleid zal altijd de balans tussen maatregelen gericht op preventie en repressie moeten bewaren.